

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het museum privatiseert

Carasso, L.

Citation

Carasso, L. (1991). Het museum privatiseert. *Bestuurskundige Berichten*, 6(2), 4-6. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3233439>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3233439>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Het museum privatiseert

Het verhaal gaat dat de schilderijenrestaurator van het Amsterdamse Rijksmuseum eens drie nieuwe penselen nodig had. Hij diende daarvoor de gebruikelijke aanvraag in bij het rijksinkoopbureau, dat hem aan het einde van het jaar drie huisschilderskwasten stuurde. De man liep toen naar de naast het museum gelegen winkel van Van Beek aan de Stadhouderskade en betaalde de drie penselen uit eigen zak.

Lucella Carasso

Deze anecdote illustreert de situatie waarin de Nederlandse rijksmuseum zich bevinden: de departementale bureaucratie is een knellend corset geworden. Dit is ook tot WVC zelf doorgedrongen en men zoekt naar een formule die toegesneden is op de dynamische eisen die ook aan het tegenwoordige museum worden gesteld. In het heersende politieke klimaat werd privatisering het sleutelbegrip.

In de praktijk ligt de zaak minder eenvoudig dan in de politiek. Musea kunnen onmogelijk hun kostje verdienen of op eigen fondsen draaien, zoals blijkt uit het voorbeeld van Nederlands oudste museum. Het uit 1778 daterende Teylers Museum in Haarlem bleef twee eeuwen lang op eigen benen staan, maar moest ten slotte door het Rijk gesubsidieerd worden. Anders had deze instelling vandaag niet meer bestaan.

Daarbij komt dat sedert de Bataafse revolutie van 1795 het museumwezen in directe of indirecte zin als een landsbelang wordt beschouwd. In 1800 werd in het Haagse Huis ten Bosch het eerste rijksmuseum van ons land geopend: de Nationale Konst-Gallerij. Spoedig volgden er meer. Ups en downs volgden elkaar in de loop van de tijd op. Nederland toonde zich nooit gul en vaak op z'n smalst als het om musea ging, maar de inzet van de overheid bleef groeien. Dat gold ook voor de publieke belangstelling, die vooral na 1950 sterk toenam. Toen het CBS in 1937 voor het eerst landelijk telde, kwamen er 1,4 miljoen bezoekers in 248 musea uit de bus. In 1950 was

dit cijfer 2,5 miljoen en thans ligt het aantal bezoeken tussen de 15 en 20 miljoen, over een kleine 600 musea verdeeld. De kleine instellingen weten daarbij een groeiend deel van de belangstelling naar zich toe te trekken. Museumbezoek behoort tot het levenspatroon. Er gaan meer mensen naar het museum dan naar het voetbalstadion.

GROEN LICHT

In de huidige situatie zijn de rijkssubsidies aan de niet-rijksmuseum sterk verminderd en zullen de rijksmuseum in de subsidiesfeer belanden. De commissie van cultuur van de Tweede Kamer gaf op maandag 27 mei 1991 het groene licht aan minister d'Ancona van WVC om de zeventien rijksmuseum te verzelfstandigen. Over de rechtsvorm wordt nog gepraat, waarbij opvalt dat vanuit de rijksmuseum geen ongeruste geluiden weerklinken. Is men vol vertrouwen, of speelt een rol dat de afgelopen jaren voor verschillende rijksmuseum gunstig geweest zijn? In Leiden werd het Rijksmuseum van Oudheden fraai verbouwd en onlangs bracht Museum Boerhaave binnen- en buitenland met zijn nieuwe opstelling tot verrukking. Boerhaave, in 1928 opgericht, werd in 1947 rijksmuseum. Thans, een halve eeuw later wordt dit Rijksmuseum voor de Geschiedenis van de Natuurwetenschappen en van de Geneeskunde geprivatiseerd. Wat vindt directeur dr. G.A.C. Veeneman, sedert 1974 op het museum werkzaam, daarvan?

NV VERSUS BUREAUCRATIE

U bent directeur van één der rijksmuseum die al enige tijd een zelfstandig financieel beleid heeft mogen voeren.

Samen met het Rijksmuseum Twenthe, het Rijksmuseum voor Oudheden en het Van Goghmuseum vormt het museum Boerhaave inderdaad het eerste klasje. Deze instellingen zijn uitgekozen omdat zij het zelf wilden en omdat zij al redelijk bedrijfsmatig waren. Voor ons was het leuk omdat er vroeger nooit duidelijkheid was als het om geld ging. Er werden geen grenzen gesteld. Er was alleen op slinkse wijze aan geld te komen en daar houd ik niet van. Nu hebben we meer duidelijkheid en wij overvragen de overheid nooit; we kloppen niet snel aan voor geld. Zo koop je dus je eigen vrijheid. Ook voor de organisatie is het leuker: de boekhouder heeft een volwassener taak, wetenschappers krijgen door financiële ruimte meer mogelijkheden en de structuur is naar de werknemers toe opener. **U bent dus voor verzelfstandiging. In welke vorm ziet u die het liefst gegoten: een NV, een BV of een stichting?**

Het liefst een NV. Dat is de meest open vorm. Men weet in een kamerdiscussie dan waarover men het heeft. Het nadeel van een BV is dat het jaarverslag niet openbaar hoeft te zijn. Van stichtingen houd ik niet. Die zijn vaag en de directeur is daar vaak de sigaar; het bestuur zit vaak met z'n vijven op de directeursstoel.

Wilt u binnen de overheidssfeer blijven of verkliest u daarbuiten te gaan?

Ja, dat is de grote vraag. Het liefst er buiten. Anders krijg je weer veel wetgeving en dat betekent weer veel besturingselementen.

Vindt u het wenselijk dat er nog een bestuurslaag tussen de musea en de overheid komt?

Dat lijkt me mooi: zoiets als de Raad voor de Kunst. Anders gaan de ambtenaren het weer doen en krijgen we weer vaagheid. Maar dan moet die raad er wel anders

uitzien dan de Raad voor de Media. Die zit namens de overheid en controleert de regels sterk. Ik denk aan één openbaar iemand, of een klein lichaampje dat namens zo'n tien musea onderhandelt over loonstructuren, het verdelen van de centjes en zo.

Denkt u dat de overheid privatisering als middel ziet om probleemkinderen af te schuiven, met de bedoeling deze in een volgend stadium af te stoten?

Néé, dat is doemdenken. Als ze van ons afwillen, dan kunnen ze dat nu ook. Een democratie kan het zich niet permitteren om mooi bezit uit handen te geven. En bovendien: het museale veld is miniem. Er valt niet veel te bezuinigen.

Zou een NV te combineren zijn met de maatschappelijke uitgangspunten van het museum, zoals deze opgekomen zijn tijdens de Verlichting? Ik denk daarbij aan idealen als volksgeluk, kennis en het emanciperen van minder ontwikkelde groepen?

Je moet uitgaan van het overheidsbeeld. Een NV is niet altijd winstgevend, hoor. Wij denken niet aan winst. Maar je moet natuurlijk wel met het bedrijfsleven in zee, want de overheid kan niet alles betalen.

Als je niet uitkomt met het budget, kun je dan de toegangsprijzen verhogen?

De toegang is nu al duur!

En als er wegens geldgebrek nu eens een mooi stuk uit de collectie wordt verkocht? Nééé!!!

Dat bedrijfsleven ... Hoe denkt u de sponsors van het museumbeleid af te houden?

Sponsors doen gewoon een beetje mee, en dan alleen om tegen het publiek te zeggen: kijk wij doen óók cultureel. Ze gaan zich er verder heus niet mee bemoeien. Het is bij ons anders dan in Amerika; daar kun je je sponsorbijdrage van de belasting aftrekken. Als je je geld toch kwijt bent, pompen ze daar natuurlijk liever een miljoen in een leuke tentoonstelling.

Zullen na de verzelfstandiging minder populaire zaken nog wel tot hun recht

komen? Gaat dan niet al het geld naar wat publiek trekt?

Nee, daar geloof ik niet in. Er zijn echt wel mensen met hart voor de zaak bezig. Verzelfstandiging moet je louter zien als een gevecht met de bureaucratie die zichzelf altijd weer aanvult. Jammer hoor, want bij de overheid zitten allemaal goed opgeleide mensen die alleen nog maar brieven naar elkaar schrijven.

De collecties van de rijksmusea blijven bij het Rijk. Als u na de verzelfstandiging nu een nieuwe aankoop doet, aan wie legt u dan verantwoording af? Aan de vennootschap of de stichting waarbij u in dienst bent, of bij het Rijk?

Als de collectie van het Rijk is, heb je verplichtingen. Het liefst zie ik de rijksvoorwerpen in de vorm van schenkingen aan de staat. Maar het is belangrijk dat je zelf kunt beslissen wat je aankoopt ... Maar goed, alles is nog in een pril stadium. Vóór het eind van dit jaar hopen we uit de problemen te zijn.

Zal er in de toekomst in toenemende mate gebruik gemaakt worden van adellijke dames die er als vrijwilliger wat bij willen doen, zoals vroeger, en nu nog bij Paleis Het Loo?

Ik persoonlijk houd niet zo van vrijwilligers. Ik werk wel met werkstudenten, conform de regels omtrent oproepkrachten. Als bedrijf moet je inspelen op de arbeidsmarkt; in Leiden bestaat die uit veel studenten. In kunstmusea verwacht ik overigens wel zo'n ontwikkeling. Kijk maar naar het Mauritshuis in Den Haag. Daar staan de dames in de rij. Gezelligheid, hè?

Over het Mauritshuis gesproken: de scheidende directeur, Hoetink, sprak tijdens z'n afscheidsrede zijn zorg uit over de opkomende managementcultuur binnen de musea. Managers zouden de 'inhoudelijke bazen' vervangen.

Ja, Hoetink is een beetje bang. Ik niet. Wat men wil is een inhoudelijk iemand die met de portemonnee kan omgaan. Je kunt in een museum niet 'slechts een manager'

neerzetten. De wetenschappers en restauratoren, goed opgeleide mensen, zijn de motoren van een museum. Die accepteren echt niet het beleid van een leek. Ik vind wel dat veel musea hun beleid moeten veranderen. Je ziet vaak dat de directie van wetenschappers uitpuilt. Er ontstaan dan kleine managementgroepjes met kleine prestigies. Onbestuurbaar. Je moet zo'n staf uitdunnen: gewoon één vertegenwoordiger van de wetenschappers er in en één van de restauratoren.

dr. G.A.C. Veeneman

Soevereine bedelaars

Autonomie en soevereiniteit zijn sleutelwoorden in de politiek in Midden-Europa, Oost-Europa en de Sovjetunie. Estland, Letland en Litouwen beschouwen zich als soevereine republieken. Ze hebben grensposten geïnstalleerd en slagbomen aangebracht. Nationalisten in bij elkaar geraapte uniformen houden er de wacht. Joh. Enschede & Zonen zijn benaderd om te vernemen hoeveel het drukken van eigen bankbiljetten kost. (Ik doe hier niet denigrerend over.) Kroatië wil uit de Joegoslavische federatie. Slovenië, Rusland, Georgië en andere onderdelen van (vroeger) omvangrijker staten hebben zich eveneens soeverein verklaard. Armenië wacht nog op het referendum van september voor de 'bevestiging' van zijn soevereiniteit; Ter Petrosjan twijfelt er niet aan dat de Armeense bevolking en masse voor zelfstandigheid zal kiezen. Sommige soevereiniteitsverklaringen halen de Nederlandse dagbladers niet. Het aantal autonomieverklaringen is nog groter: provincies, steden, maar ook fabrieken verklaren zich autonoom. Autonoom binnen welk statelijk verband is vaak onduidelijk.

J. Oversloot

Het uitroepen van soevereiniteit betekent niet dat een 'staat' daarmee inderdaad soeverein is geworden. (Ik zet staat tussen aanhalingstekens, want een niet soevereine staat lijkt een contradictio in terminis.)

Soms is het woord tegelijk de daad. Als ik u iets beloof, dan beloof ik iets met dat ik zeg dat ik iets beloof. (Als ik daarentegen zeg dat ik loop, terwijl ik hier rustig achter mijn toetsenbord zit, dan lieg ik, of ik maak een grapje, want aan mijn zittende toestand verandert niets.) Als de ambtenaar van de burgerlijke stand tegen het bruidspaar zegt "dan verklaar ik u hiermee tot man en vrouw" (of woorden van gelijke strekking, ik ben de precieze formule vergeten), dan is het bruidspaar daarmee in de huwelijks staat verbonden. Als een voorzitter zegt "ik verklaar de vergadering voor geopend", dan is de vergadering daarmee geopend. Het zichzelf soeverein verklaren is daarentegen weer geen speech act (taaldaad). De soevereiniteit wordt door het uitroepen van die soevereiniteit niet tot werkelijkheid.

Soevereiniteit moet worden waargemaakt. In veel gevallen maakt de soevereiniteit die wordt uitgeroepen nauwelijks of geen kans om te worden verwezenlijkt. Dan lijkt die

soevereiniteitsverklaring licht komisch. De internationale pers maakt er geen gewag van, want beschouwt de soevereiniteitsverklaring als niet serieus, of maakt er een enkele keer wel gewag van, maar dan als curiosum. Het is zeer wel mogelijk dat zo'n soevereiniteitsverklaring uiting is van een diep gevoeld verlangen. De intensiteit van dat verlangen is echter onvoldoende voorwaarde.

HOOGSTE GEZAG

Als de hoogste feitelijke macht in een land wordt uitgeoefend door 'anderen' dan degenen die beweren het hoogste gezag te zijn of te vertegenwoordigen, of als er twee of meer soevereiniteitsaanspraken zijn, dan 'wint' (voorlopig) die groep of die persoon die kan laten voelen wie de baas is. Een toestand waarin de soevereiniteit binnen een staat wordt betwist is niet uitzonderlijk. Wie zich in de hoofdstad uitgeeft voor (de vertegenwoordiger van) het soevereine gezag kan zich in de provincie soms niet vertonen, of kan die hoogste gezagsaanspraak daar slechts plaatselijk en tijdelijk